

LVIII

SEJM WALNY PIOTRKOWSKI 1550 R.

WSTĘP

Uniwersałem z 11 marca 1550 r. zwołał Zygmunt August sejm do Piotrkowa¹, zapowiadając z góry, że jego zadaniem będzie egzekucja praw. Sejmiki odbyły się w kwietniu². Sam sejm, zwołany na dzień 4 maja, rozpoczął się 15 maja i trwał do 30 lipca³.

Gorące uprzednie dyskusje, dotyczące małżeństwa króla z Barbarą Radziwiłłówną, już wygasły. Na początku sejmu król wezwał przez kanclerza do zajęcia się sprawami obrony kraju w związku z ostatnim najazdem tatarskim. Sejm jednakże, realizując naciski sejmikowe a także zapowiedź królewską, zajął się sprawą egzekucji, ograniczając ją głównie do sprawy kumulacji urzędów (*incompatibilitas*). Wówczas Zygmunt August stwierdził, iż „jeśli ma być egzekucja to zupełna, bom przysięgał na wszystkie prawa, nie na niektóre”⁴. Zahamowało to gorliwość wielu senatorów i posłów. Królowi powiodło się przytłumić tendencje do poszerzania uprawnień sejmu, starał się też o pacyfikację rozognionych nastrojów. Wiele także miejsca zajęły na sejmie problemy reformacyjne, zwłaszcza sprawa Stanisława Orzechowskiego, związana z kwestią małżeństw księży⁵.

Z dorobku sejmu, obszernego i bogatego⁶, ale w niewielkim stopniu uwzględnionego w edycji *Volumina Legum*, umieszczamy tu następujące teksty.

I. *Articuli in conventu Piotrcoviensi anno 1550 od wszego stanu rycerskiego ad exequen- dum dane*¹. Mają one charakter petytów, ale na ich podstawie wydany został:

¹ MRPS, pars V, vol. 1, Varsaviae 1919, s. 52, nr 794-797.

² Ibidem, s. 52, nr 798.

³ Ibidem, s. 52, nr 794; zapiska nr 863 na s. 56 początek sejmu datuje na 7 maja. Końcowa zapiska tegoż sejmu, S; 67, nr 1063, pochodzi z 3 0 lipca. Por. także: W. Konopczyński, *Chronologia*, s. 13 8. Dziennik tego sejmu nie znamy. Sporo informacji o obradach znajduje się w (S. Orzechowskiego) *Annales Stanislai Orichovii Okszi*, ed. A.T. Działyński, Poznań 1854, s. 42-55, a także w *Kronice Polskiej Marcina Bielskiego (Zbiór dziejopisów polskich)*, t. I, Warszawa 1764, s. 535 i nn. Por. też: *Elementa ad fontium editiones*, t. 39, Romae [b.r.w.], s. 25-68.

⁴ Cyt. za J. Szujkim, *Dzieje Polski*, t. II [w:] *Dzieła Józefa Szujskiego*, wydanie zbiorowe, seria II, t. II, Kraków 1894, s. 317. Por. też: A. Sucheni-Grabowska, *Zygmunt August, król polski i wielki książę litewski 1520-1562*, Warszawa 1996, s. 250.

⁵ Por. PSB, t. XXIV, 1979, s. 289-290, artykuł redakcyjny o Stanisławie Orzechowskim.

⁶ Por. AGAD, MK 80, k. 35, oraz: MRPS., pars V, vol. 1, s. 56-67, zapiski 863-1063. Pośród nich zasługują na uwagę, w niniejszym wydawnictwie pominięte:

Zatwierdzenie przez Zygmunta Augusta praw wydanych przez Ziemowita IV, księcia mazowieckiego, dla miasta Srzeńska (MRPS, pars V, vol. 1, s. 58-59, nr 904-905) oraz praw książąt mazowieckich dla kościoła plockiego (ibidem, s. 61, nr 953).

⁷ Jest to tekst przedrukowany za J. Szujkim, SRP, t. I, Kraków 1872, s. 38-48. Wydawca nie miał wątpliwości, iż tekst ten, choć zawierający błędy oraz niejasności i zapewne niekompletny, wywarł decydujący wpływ na wydany na jego podstawie przywilej Zygmunta Augusta, tu publikowany pod nr II.

II. *Przywilej króla Zygmunta Augusta, którym wszystkie przywileje, prawa i swobody koronne potwierdza i w exekucyję z swemi pewnemi konstytucyjami wstawia*⁸.

III. *Litterae universales contributionum*⁹.

IV. *Litterae ratione executionis*¹⁰.

V. Mandat królewski w sprawie nowych cel¹¹.

VI. *Litterae restium*:

A. *Mandatum de publicandis restium litteris*¹².

B. *Litterae restium primae*¹³.

C. *Secundae litterae restium*¹⁴.

Dalsze prace dotyczące egzekucji dóbr królewskich odłożone zostały do następnych sejmów, aby mogły być zgromadzone wszystkie dokumenty, dóbr tych się dotyczące¹⁵.

⁸ Jest to jedyny tekst tego sejmu, który znalazł się w VL (t. II, s. 591-599). Tu zamieszczony został na podstawie tekstu MK (t. 78, k. 419-437, AGAD, mkrf. 764, oraz t. 79, k. 1-2, AGAD, mkrf. 96), z uwzględnieniem odmianek zawartych w rękopisie B.Nar. sygn. 1323, s. 48-55, oraz w VL.

⁹ Jest to uniwersał poborowy z 16 lipca 1550 r., tu zamieszczony na podstawie tekstów zawartych w MK, t. 78, k. 434 (AGAD, mkrf. 764) oraz t. 79, k. 9 (AGAD, mkrf. 96).

¹⁰ Tekst zawarty w MK, t. 78, k. 428 (AGAD, mkrf. 764). Opublikowany on też został przez J. Szujskiego, SRP, t. I, s. 298-299.

¹¹ Tekst zaczerpnięty z MK, t. 78, k. 433 (AGAD, mkrf. 764).

¹² Tekst zaczerpnięty z MK, t. 78, k. 436 (AGAD, mkrf. 764).

¹³ Tekst zaczerpnięty z MK, t. 79, k. 8 (AGAD, mkrf. 96).

¹⁴ Tekst zaczerpnięty z MK, t. 78, k. 437v (AGAD, mkrf. 764) oraz t. 79, k. 8v (AGAD, mkrf. 96).